

ПЕРЕХІД "ШИПИНСЬКОЇ ЗЕМЛІ" ПІД ВЛАДУ МОЛДАВСЬКИХ ВОЄВОД У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 70-Х – 90-Х Р. XIV СТ.

Серед проблем, пов'язаних з історією боротьби за Галицьку спадщину в другій половині XIV ст., існує низка аспектів, які недостатньо досліджені як у вітчизняній, так і в зарубіжній історіографії. Зокрема, вони пов'язані з угорсько-польсько-молдавською боротьбою за "Шипинську землю" у другій половині 70-х – 90-х р. XIV ст., яка позначилася на військово-політичному житті наших пращурів. Часткове відображення ця проблема знайшла в працях українських і російських дослідників, а саме: Б. Тимощука [27, 28], А. Жуковського [14, 15], І. Грекова [12], О. Масана [8, 16, 17, 18, 19], С. Пивоварова [26], І. Возного [10, 11] та ін. Вона тією чи іншою мірою висвітлена в працях молдовських істориків – Д. Драгнева [23], Н. Мохова [20], П. Параски [24, 25]. При розгляді виділеної проблематики найважливішим джерелом для нас продовжують залишатися Слов'яно-молдовські літописи [2, 4], а також грамоти молдовських господарів [1, 3, 7].

У низці джерел, які відобразили польсько-молдовські та польсько-угорські відносини другої половини XIV ст., територія нинішньої Чернівецької області згадується під назвою "Шипинська земля". Згідно з документами, вона перебувала під владою господарів Молдови, однак не вважалася її інтегральною частиною. Через скупість документальних відомостей майже неможливо визначити причини такого особливого становища цієї території.

Десь наприкінці 1377 р. князівський престол у Сиреті зайняв Петро Мушат, який формально визнав себе васалом угорського короля і, відповідно, його намісника в Галичині Владислава Опольського [17, с.65]. Ретроспективно можна стверджувати, що Шипинська земля потрапила під владу нового молдовського господаря.

У ніч з 10 на 11 вересня 1382 р. помирає угорський король Людовик I, тому після його смерті перестала існувати й польсько-угорська особиста унія, а в самій Угорщині настав період безкоролів'я, який продовжувався аж до 1385 р. Отже, смерть Людовика I, а також зтяжна криза центральної влади в Угорщині призвели до зміни зовнішньополітичного курсу Молдови, тобто переорієнтації на Польське королівство [12, с. 75].

Різно загострилися угорсько-польські відносини через галицькі землі, де за час уній двох держав була встановлена угорська адміністрація. Цей конфлікт створив сприятливі умови для ліквідації впливу угорського короля також і в Молдові. Цьому значно сприяли і взаємини молдовських воевод з литовськими князями. Зокрема, на початку 80-х років XIV ст. Петро Мушат пошлюбив доньку чи близьку родичку великого князя литовського Ягайла, якого в 1386 р. було обрано королем Польщі під іменем Владислава II. У 1387 р., зокрема навесні і влітку, польське військо на чолі з королевою Ядвігою почало проганяти угорські гарнізони з галицьких міст і фортець. Петро Мушат міг цим скористатися, щоби встановити свою владу над Шипинською землею та її замками [17, с. 65].

У середині 80-х рр. XIV ст. в історії Дністровсько-Карпатських земель сталася ще одна важлива подія – перший контакт з московським князівським двором. Йдеться про літописну розповідь, яка стосувалася втечі сина Дмитра Донського Василя з Орди і прибуття його "в Подольську землю, в волохи к Петру-воеводе". Вони відображають цю подію так, ніби Василю було "невозможно... убежати прямо на Русь" і тому він "умысли крепко с верным свои доброты" повернутися в Москву через Поділля. Для повернення сина в Москву Дмитро Донський "отпусти бояр своих старейних... в Подольскую землю", після чого 19 січня 1387 р. (або 1388 р.) "прииде на Москву князь Василем... ис Подолские земли ..." [24, с.110]. Можливо, він бував або проїжджав і Шипинською землею в Подільську.

Петро Мушат старався впорядкувати відносини з сусідами. Йому доводилося важко, бо існувала загроза з трьох боків: з півдня насувалася турецька експансія (турки в 1386 р. захопили Сербію і чимраз більше загрожували молодій державі); на заході угорський король і надалі висував територіальні претензії до Молдови, заснованої колишніми угорськими підданими, шукаючи нагоди, щоби силою приборкати бунтівників; на півночі після укладення союзу Польщі з Литвою (Кревська унія) в 1385 р. простяглася Польсько-Литовська держава [15, с.57].

Зважаючи на це, становище Молдови було не простим. На півночі з нею межувала могутня Польща, на заході – Угорське королівство, на сході небезпечними сусідами були кримські татари. Ці могутні держави тільки й чекали на момент, щоби захопити її [20, С.102]. Воевода Петро Мушат напевно, побоюючись наступу поляків на Шипинську землю, а можливо, й на Молдову, змушений був у Львові 26 вересня 1387 р. скласти васальну присягу королю Владиславу II і королеві Ядвізі [7, р. 599-600], цим самим остаточно розірвавши будь-які відносини з Угорщиною.

Молдовський історик П. Параска твердить, ніби в цій грамоті король згадує кордони воеводства "по р. Колачин на півночі і по Дністру на сході" [25, с.23-24]. Така гіпотеза є помилковою, оскільки розгляд присяжної грамоти не виявив конкретних даних, що вона зачіпала кордони Молдовського князівства.

Польща теж була зацікавлена таким союзом з огляду на те, що Угорщина, втративши Галичину, зайняла вороже ставлення і почала підтримувати Німецький орден. Угоду з ним уклав і князь Вітовт,

сподіваючись на допомогу рицарів з Німеччини утвердитися в Литві. Подільські Коріятовичі також вороже поставилися до Кревської унії. У цих умовах для Польщі було важливим мати союзника в Карпато-Дністровському регіоні. І тому польський король узяв на себе роль гаранта цілісності Молдовського князівства і вирішив не порушувати питання про анексію Шипинської землі [8, с.225].

Іншої думки І. Новосівський, який стверджує, що "прийшовши в 1386 р. на польський трон, король Ягайло (Володислав II) захопив у лютому 1387 р. Галичину, разом із частиною Буковини, щонайменше так зв. Шипинецьку (Шипинську) Землю" [22, с.851]. Доказом того, що Шипинська земля належала до Молдовського князівства є те, що в січні-лютому 1388 р. король Владислав II у Петра Мушата "зять и приятель наш, позычил нам (польському королю. – О.Б.) 4 тисячі рублей Фряжского сребра" і зобов'язався повернути їх за 3 роки. Він отримував у заставу "город наш Галич, и с тою волостью што к нему прислушает" [1, с.22-23; 7, с.605-606].

Деякі історики вважають, що разом з Галичем у заставу дали і Покуття з правом утримувати ці території, поки король не сплатить борг. Зокрема, П. Параска припускав, що загальна сума позики становила 4 тис. руб., з них 1 тис. руб. була позичена у Луцьку, а 3 тис. руб. – у Сучаві. Луцька позика в 1 тис. руб. була оформлена під заставу Покуття разом із Коломиєю і Снятином [25, с.27; 16, с.35-36].

Воеводу Петра Мушата більше влаштовувало оформлення позики в 4 тис. руб. не як однієї, а як двох окремих – луцької в 1 тис. руб. і сучавської в 3 тис. руб. У 1391 р. поляки сплатили борг у 3 тис. руб., і питання про заставу Галича було зняте. Королю повернули боргову грамоту від 27 січня 1388 р., але була затримана грамота на 1 тис. руб. Напевно, отримавши грамоту, в якій йшлося про 4 тис. руб., король Владислав II вирішив не віддавати решту боргу. Вочевидь, це і спричинило періодичні польсько-молдовські суперечки за Покуття, які зачепили й Шипинську землю [8, с.225].

Отже, якби Шипинська земля на ту пору належала Польщі, то саме її король видав би як предмет застави. Шипинська земля, з огляду на це, перебувала поза межами володінь польського короля, тому нею міг володіти тільки господар Молдови.

Ситуація в князівстві змінилася після смерті Петра Мушата наприкінці 1391 р. Престол зайняв його брат Роман, який спочатку продовжував зовнішньополітичну лінію свого попередника й 5 січня 1393 р. склав васальну присягу королю Владиславу II, зобов'язавшись надавати йому допомогу проти всіх ворогів, окрім Пруссії і Литви [7, р.607-608]. За час свого володіння Роман I Мушат розширив межі Молдови від "гір аж по Чорне море". Столицю її він переніс до Сучави, де вона була аж до 1565 р. [15, с.57].

Наприкінці XIV ст., а саме в 1392 р. (в грамоті господаря Романа I), вперше згадується слово "буковина". У цьому документі назва Буковина прикладається до лісової області (букового масиву) над Сіретом ("до великі буковини") та вперше вживається як ім'я родове [14, с.17]. Отже, немає підстав розглядати цей факт як першу згадку про край Буковину.

Однак саме вживання терміну "буковина" в XIV ст. є непрямим свідченням можливості його використання й у топонімічному значенні [19, с.3]

На початку 90-х рр. XIV ст. Польща почала "збирати" галицькі території, які опинилися під владою інших держав. Таку політику розпочав Владислав II у 1393 р., коли фактично відібрав Подільську землю, прогнавши князя Федора Коріятовича. Чи не єдиним активним союзником останнього виступив молдавський князь Роман, війська якого допомагало обороняти подільські фортеці. Він розумів, що після Поділля прийде черга й на три українських волості [18, с.31]. До речі, щодо кількості поселень, які розміщувалися на теренах Хотинської, Цецинської та Хмелівської волостей останньої третини XIV ст., то вона становила: сільських поселень – 87, а також 4 міста й містечка, а загальна кількість жителів становила – 13680 осіб [9, с. 62].

Можливо, на початку 1394 р. Роман Мушат вторгнувся на Покуття і захопив Снятин та Коломию. У відповідь за наказом польського короля у Молдову були спрямовані війська литовського князя Свидригайла, який і полонив воєводу Романа. Напевно, польсько-литовські війська зайняли під час цього походу замки Цецин і Хмелів у Шипинській землі [16, с.36].

Наступним воєводу Молдови став ставленник Польщі Стефан, який прийняв усі попередні умови, висунуті королем Владиславом II. З цією метою господар Стефан направив до короля бояр, які обіцяли, що Стефан складе васальну присягу і не буде згадувати "О Коломью и о Снятынъ и о Покутье: о то наш господарь ... не имеет ни одного слова речи; а о Цецин и о Хмелев" мають домовитися під час особистої зустрічі з королем [1, с.26-27].

У Сучаві 6 січня 1395 р. Стефан I і його бояри все ж присягли королівським посланцям. Грамота містила конкретні зобов'язання господаря перед королем Польщі. Зокрема, він зобов'язувався надавати військову допомогу "на далекие стороны, далеи Кракова, далеи великого польска, к немцем и к крижевником" [7, р.612-613].

Ці зобов'язання перед Польщею були умовою виведення польського війська з Цецина і Хмелева та повернення Шипинської землі під владу воєводи [8, С.226]. Свідченням того, що в 1395 р. міста Цецин і Хотин належали Молдовському князівству, є "Список городов дальних и ближних", складений наприкінці XIV ст.: "А се имена всем градам... Чечюнь (Цецунь, Цецин), Коломыя, Городок на Черемоше, на Днестре Хотень, а се... и волоски гради" [5, с.38].

Отже, "Хотень на Днестре" в середині XIV ст. увійшов до складу Молдовської держави, як місто з кам'яною фортецею. Останню збудували, як засвідчили археологічні матеріали, в другій половині XIII ст. на місці більш давньої слов'янської дерев'яної фортеці. Перша кам'яна фортеця була невеликою. Вона в XIII – XIV ст. займала площу 2 га, але відіграла важливу оборонну роль [28, с.23].

Хотин розміщувався на правому березі річки Дністер, забезпечуючи контроль над зручною і важливою переправою через річку, а також над торговим шляхом від Сучави через Дорогинь (Дорохой) і Хотин до Кам'янця

на Поділлі. Межуючи з Польщею, він займав важливе стратегічне становище на північному-сході Молдавського князівства.

Окрім Хотина, до Шипинської землі входили "гради" Цецин і Хмелів. Цецин розміщувався на одноіменній горі правого берега Пруту, що знаходилася на західній околиці Чернівців. До другої половини XIX ст. на її вершині стояли стіни середньовічної фортеці, які розібрали, коли біля підніжжя відкрили каменоломню. За археологічними даними, кам'яна фортеця на горі Цецин збудована в XIV ст. на місці слов'янського городища. Можливо, її спорудили молдавські князі, щоби укріпити державний кордон. У Цецинській фортеці жили воїни, які охороняли кордони Молдавського князівства. Рештки їхньої зброї (наконечники стріл, меч, фрагменти молота і кольчуги) знайдені під час розкопок. Цецин був військовим укріпленням і одночасно адміністративним центром для навколишніх сіл [27, с.134-135].

Дискусійним залишається питання про місцезнаходження "города Хмелева", або "Хмелова". Перша згадка про Хмелів стосується початку 1395 р. і міститься у "Посланні молдавських бояр до польського короля" [7, р.610]. Спочатку деякі дослідники ототожнювали його з городищем другої половини XIII – XIV ст., дослідженим біля с. Карапчева нинішнього Вижицького району Чернівецької області [28, с.23]. Проте у 1996 р. О. Масан та І. Возний висунули докази на користь того, що Хмелів потрібно ототожнювати з Перебиківським городищем на Дністрі [10, с.103]. Хоча городище увійшло в науковий обіг як Перебиківське за назвою сусіднього села, проте розташоване воно поряд із селом Зелена Липа, яке до 1946 р. називалося Хмелева. У довідниках автобусних сполучень відповідна зупинка позначена як Хмелів Вал [11, с.152]. Якщо порівняти археологічні матеріали цих двох городищ, то напрошується рішення надати перевагу Перебиківському. Тут лінії оборони сягали 135 м у довжину, тоді як у Карапчеві – всього 60 м. Конструкції оборонних споруд першої фортеці були складні та модерні для XIV ст., другої ж – традиційні. На Карапчівському городищі знайдено лише одне вістря стріли та уламки кераміки. Серед знахідок на Перебиківському городищі є чимало решток зброї і спорядження, знярядь праці і прикрас. Тут виявлено сліди великої будівлі розміром 26х6 м, яка могла бути резиденцією старости. У Карапчеві нічого схожого не було знайдено. Останнім часом Карапчівське городище, яке розташовувалося в урочищі Городок, ототожнюють з "Городком на Черемоші" [13, с.68]. Проте автор не підтримує жодної із вище згаданих версій, оскільки знайдені на Перебиківському городищі матеріали стосуються часу його існування в межах другої половини XIII – середини XIV ст., а також неможливо Карапчівське городище пов'язати з "городом" Хмелевом, на який претендувала Польща, виходячи з геополітичної ситуації кінця XIV – першої половини XV ст. Нові роботи з вивчення пам'ятки були здійснені експедицією під керівництвом Л.П. Михайлини та С.В. Пивоварова, що також рішуче відкидають ці версії [26, с.120]. Очевидно, цей "город" розташовувався у зовсім іншому місці. Де?

Свідченням того, що Шипинська земля належала молдовським господарям і в наступні роки, може бути охоронна грамота з дозволом

проїзду до Сучави, видана 3 січня 1397 р. воєводою Стефаном I новому подільському державцю Спитку з Мельштина. Йому також гарантувалася безпека з боку "людей світлого князя Федора, які перебувають у нашій (молдовській – О.Б.) землі". Очевидно, що йшлося про прибічників Федора Коріятовича, перебування яких у князівстві, зокрема на Шипинській землі, свідчило про те, що Стефан I не був лише польською маріонеткою [29, с.62]. У документі також згадано ім'я тодішнього старости – "Stephanus de Chotin", тобто Степан Хотинський [7, р.616]. Ці переговори диктувалися необхідністю покінчити з наслідками співробітництва воєводи Романа з Федором Коріятовичем і встановити хороші сусідські відносини з подільським старостою, який мав своїм сюзереном того ж польського короля [23, с.127].

Події на міжнародній арені змінилися після смерті королеви Ядвіги в 1397 р. Зокрема, над королем Владиславом Ягелло нависла загроза втрати польської корони, а також закінчення унії Польщі з Литвою і нових зіткнень із Вітовтом за володіння великокняжим литовським престолом. У таких умовах молдовському господарю Стефану I треба було рахуватися із Вітовтом, який практично став офіційним і самостійним главою Великого князівства Литовського. Це і було причиною участі молдовських загонів на чолі з самим воєводою Стефаном на боці Вітовта в бою з ординськими військами, який відбувся на р. Ворсклі 12 серпня 1399 р. [6, с.52]. Але Вітовт зазнав повної поразки. У цій битві, мабуть, і загинув воєвода Стефан, як і багато литовського та українського люду. Саме відтоді його перестають згадувати в документах Молдовського князівства [23, с.30].

Загибель господаря Стефана призвела до чергової зміни воєводи у Молдові. Країною управляв уже воєвода Юга. Про нього є згадки майже у всіх слов'яно-молдовських літописах XV – XVI ст. [4, с.24,35,58,62]. Цьому передувала спроба Романа знову захопити владу у князівстві. Але він був схоплений литовським князем Свидригайлом, братом польського короля Владислава II Ягайла. Свидригайло став володарем Поділля від імені польського короля і підтримав на престолі Молдови воєводу Югу. За допомоги Свидригайло, можливо, отримав від нового воєводи якісь прикордонні області, напевно, і в Молдові [24, с.128].

Відлік часу правління або періоду, коли Юга захоплює владу, можна вести з квітня і до серпня 1399 р. [21, с.59]. Він належав до тих небагатьох господарів у XIV-XV ст., які не склали польському королеві жодної присяги. Принаймні жодного такого документу не знайдено [29, с.66]. Та все ж за кілька місяців і Югу було зміщено із престолу. Боротьба за князівський престол тепер розгорнулася між сином Петра Мушата – Івашком та Олександром – сином Романа Мушата. Перебуваючи у Бересті і шукаючи допомоги у Польщі, Івашко склав васальну присягу королю Владиславу II і князю Вітовту в грудні 1400 р. [3, с.148]. За цим документом він зобов'язувався бути вірним польському королю, якщо прийде до влади, й обіцяв відмовитися від позичених королю його батьком Петром грошей та права на заставу Покуття. Також Івашко обіцяв відступити королю Польщі Владиславу II Шипинську землю разом зі всіма містами, що є в ній, аж до

старого кордону. На думку І. Новосівського, "отступить земли... Шепинской" означало "повернути назад", що не є правильним перекладом [22, с.852]. Автор більше погоджується з О. Масаном, що в документі йшлося про передачу Шипинської землі, а не про її повернення [16, с.37].

Слушним є твердження, що поляки і раніше вимагали від молдовських воєвод Шипинську землю, але їх вимоги не були аргументованими, бо цю землю першим здобули воєводи Молдови, тому Польща й не мала підстав "повертати її назад" [8, с.226]. Але до відступу Шипинської землі королю Польщі справа не дійшла, бо син Петра Мушата – Івашко ніколи не приходив до влади, яка з весни 1400 р. вже належала Олександру – сину Романа Мушата. У літописі про ці події написано: "В лето 6907 месяца апреля 23 стал Олександр воевода господарем у Молдовской земли" [2, с.24].

ЛІТЕРАТУРА

1. Акты, относящиеся к истории Западной России / Собр. и изд. Археологическою комиссиею. – СПб., 1846. – Т.1. 1340-1506. – 414 с.;
2. Быстрицкая летопись 1359-1507 гг. // Славяно-молдавские летописи XV-XVI вв. – М.: Наука, 1976. – С. 24-34;
3. Грамоти XIV ст. / Упорядкування, вступна стаття, коментарі та словники-показчики М.М. Пещака. – К.: Наукова думка, 1974. – 255 с.;
4. Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. / Сост. Ф.А. Грекул. Отв. ред. В.И. Буганов. – М.: Наука, 1976. – 156 с.;
5. Споконвічна українська земля. Історичні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддністрянською Україною: Документи і матеріали. – Ужгород: Карпати, 1990. – 469 с.;
6. Супрасльская летопись // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1980. – Т. 35: Летописи белорусско-литовские. – С.36-67;
7. Documentele moldovenesti inainte de Stefan cel Mare / Publ. de M.Chostachescu. – Iasi: Viata Romaneasca, 1932. – Vol.2. – XXV. – 956 p.;
8. Боднарюк Б., Масан О. Шипинська земля в міжнародних договорах кінця XIV – першої половини XV ст. // Питання історії України: Зб. наук. статей. – Чернівці, 2000. – Т.4. – С.221-237;
9. Боднарюк Б., Чучко М. Етнотомографічні процеси на Буковині в XV – останній чверті XVIII ст.: загальні тенденції та особливості розвитку // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Зб. наук. праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці: Видавництво "Прут", 2007. – Том 2 (24). – С. 62-69;
10. Возний І., Масан О. Де лежав середньовічний "город" Хмелів / / Археологічні студії. – Київ-Чернівці: Прут, 2000. – С. 99-112;
11. Возний І. П., Поселення X-XIV ст. у межиріччі Верхнього Сирету та Середнього Дністра. Частина І. Укріплені поселення та давньоруські міста. – Чернівці: Золоті литаври, 2005. – 256 с.;
12. Греков И. Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды (на рубеже XIV – XV вв.). – М.: Наука, 1975. – 519 с.;
13. Добржанський О., Макар Ю., Масан О. Хотинщина: історичний нарис. – Чернівці: Молодий буковинець, 2002. – 462 с.;
14. Жуковский А. История Буковины // Буковина – її минуле і сучасне / Під ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. – С. 16-420;
15. Жуковский А. История Буковины. – Чернівці: Час, 1991. – Ч.1. – 120 с.;
16. Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. // Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (З давніх часів до середини ХХ ст.) [Кол. моногр.] / В. М. Ботушанський, С. М. Гакман, Ю. І. Макар та ін. За заг. ред. Ботушанського. – Чернівці: Рута, 2005. – 744 с.;
17. Масан О. Чернівці: перша писемна згадка на тлі історії міста в XV – на початку XVI ст. // Буковинський журнал. – 2006. – Вип.2. – С. 63-74;
18. Масан О. М. Шипинська земля: передісторія, устрій та статус // Вісник Центру буковинознавства.

Серія історична. – Чернівці, 1993. – Вип.1. – С. 24-35; **19.** Масан О. М. Буковина: історичні аспекти виникнення і утвердження назви краю // До витоків назви краю Буковина / 600-річчя першої писемної згадки / Тези доповідей та повідомлень II Буковинської історико-краєзнавчої конференції, Чернівці, 2-3 жовтня 1992 р. / Редкол.: Макар Ю. І., Ботушанський В. М. та ін. – Чернівці: ЧДУ, 1992. – С. 3-4; **20.** Мохов Н. А. Очерки истории формирования молдавского народа. – Кишинев: Карта Молдовеняскэ, 1978. – 142 с.; **22.** Никитич А. Н. Государская власть в Молдавии конца XIV – первой половины XV в. (титулатура и хронология) // Социально-экономическая и политическая история Молдавии периода феодализма. – Кишинев: Штиинца, 1988. – С. 45-63; **23.** Новосівський І. М. Буковина в міжнародних договорах // Буковина – її минуле і сучасне / Під ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. – С. 849-869; **24.** Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя четверть XIV – начало XIX в.) / Под ред. Д. М. Драгнева. – Кишинев: Штиинца, 1987. – 464 с.; **25.** Параска П. Ф. Внешнеполитические условия образования Молдавского феодального государства. – Кишинев: Штиинца, 1981. – 176 с.; **26.** Параска П.Ф. К вопросу о молдавско-польских отношениях конца XIV- первой трети XV в. // Известия АН Молдавской ССР. Серия общественных наук. – 1981. – №3. – С. 21-31; **27.** Пивоваров С. В. Озброєння воїна XIV ст. з Середнього Подністров'я (за даними археологічних розкопок в с. Зелена Липа) // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: Зб. наук. ст. – Чернівці: Рута, 2003. – Ч.1. – С. 120-124; **28.** Тимошук Б. О. Північна Буковина – земля слов'янська. – Ужгород: Карпати, 1969. – 192 с.; **29.** Тимошук Б. О. Шипинська земля за археологічними даними // Минуле і сучасне Північної Буковини. – К., 1973. – Вип.2. – С. 21-26; **30.** Czamanska I. Moldavia i Woloszczyzna wobec Polski, Wegier i Turcji w XIV i XV wieku. – Poznan: Panstw. Wyd-wo Naukowe, 1996. – 369 s.